

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

Son 8 Jild 4
2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 8 (4) - 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2024

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

Турсунов Равшан Нормуратович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Холикулов Ахмаджон Боймаҳамматович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Габриэльян Софья Ивановна – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Миллий Университети.

Саидов Сарвар Атабулло ўғли – катта илмий ходим, Имом Термизий халқаро илмий-тадқиқот маркази, илмий тадқиқотлар бўлими.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Насирходжаева Дилафруз Сабитхановна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Остонокулов Азамат Абдукаримович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент молия институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Хожаев Азизхон Саидалоҳонович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Фарғона политехника институти

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакарров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Саидова Камола Усканбаевна – фалсафа фанлари доктори, “Tashkent International University of Education” халқаро университети;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Ўроқова Ойсулв Жамолддиновна – фалсафа фанлари доктори, доцент, Андижон давлат тиббиёт институти, Ижтимоий-гуманитар фанлар кафедраси мудири;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳасанов Шавкат Аҳадович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Бахронова Дилрабо Келдиёровна – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Мирсанов Ғайбулло Қулмуродович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАР:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич – юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Хашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Каюмова Насиба Ашуровна – педагогика фанлари доктори, профессор, Қарши давлат университети;

Тайланова Шохидат Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент;

Жуманиёзова Муҳайё Тожиевна – педагогика фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Ибрахимов Санжар Урунбаевич – педагогика фанлари доктори, Иқтисодиёт ва педагогика университети;

Жавлиева Шахноза Баходировна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети;

Бобомуротова Латофат Элмуродовна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психология кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Шамшетова Анжим Караматдиновна – психология фанлари доктори, доцент,

Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабобевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси.

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атақулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Бегамова Насиба Холмурзаевна</i> МУСТАҚИЛЛИК ЙИЛЛАРИДА АГРАР СОҶА ХОДИМЛАРИНИНГ МАЛАКАСИНИ ОШИРИШДА ХАЛҚАРО ҲАМКОРЛИКНИНГ РОЛИ (ЎЗБЕКИСТОН ЖАНУБИЙ ВИЛОЯТЛАРИ МИСОЛИДА)	11-19
<i>Насиратдинов Сапар Жеткербай-улы</i> ЭТНОГРАФИК ТАДҚИҚОТЛАРДА ФОТОГРАФИЯНИНГ ЎРНИ	20-25
<i>Нарманов Феруз Асфандиёрович</i> ТАЪЛИМ ТИЗИМИДА ЖАЛОЛИДДИН МАНГУБЕРДИ ҲАЁТИ ВА ФАОЛИЯТИНИНГ ЎҚИТИЛИШИ	26-30
<i>Rustamov Ixomidin</i> “O‘ZBEKISTON - 2030” STRATEGIYASI – XALQ STRATEGIYASI (YANGI O‘ZBEKISTON TARIXI)	31-34
<i>Normo‘minov Aziz</i> O‘ZBEKISTONLIK SPORTCHILARINING PARAOLIMPIYAMUSOBAQALARIDAGI ISHTIROKI	35-39
<i>Turdiboyeva Gulmira</i> VOYAGA YETMAGANLAR HUQUQBUZARLIGIGA QARSHI KURASH BO‘YICHA TARG‘IBOTLAR SAMARASI	40-44
<i>Xamidova Shoira Rasulovna</i> PARASPORT TURLARI VA ULARNING QONUNIYATLARI	45-51
<i>Ахмедов Жасурбек Зокиржонович</i> МАДАНИЯТШУНОСЛИК ВА НОМОДДИЙ МАДАНИЙ МЕРОС ИЛМИЙ-ТАДҚИҚОТ ИНСТИТУТИ ФАОЛИЯТИ ТЎҒРИСИДА	52-54

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Raximov To‘xtabek Jumaboyevich</i> KICHIK BIZNES KORXONALARINING EKSPORT SALONIYATINI OSHIRISHGA TA‘SIR QILUVCHI OMILLAR TAHLILI	55-60
<i>Allaberganov Xushnud Allaberganovich</i> TASHQI SAVDO SALONIYATINING MINTAQA IQTISODIYOTIDA TUTGAN O‘RNI	61-68
<i>Амбарцумян Анастас Алексеевич</i> МЕЖДУНАРОДНЫЕ ТРАНСПОРТНЫЕ КОРИДОРЫ: СИНЕРГЕТИЧЕСКАЯ ВЫГОДА И ПОИСК РЕШЕНИЯ НЕПРОСТЫХ ЗАДАЧ	69-81
<i>Baqoeva Dilfuza</i> SANOAT KORXONALARIDA SOTUV TIZIMINING OLIV BORILISHI, MOHIYATI VA YO‘NALISHLARI	82-86
<i>Adilov Mirkomil Miralimovich</i> TIJORAT BANKLARI KREDIT QO‘YILMALARINING MANBALARINI TAKOMILLASHTIRISH	87-93

Donayev Sheroli Burxonovich

DON MAHSULOTLARI KORXONALARIDA RIVOJLANTIRISH ASCENT

STRATEGIYASINING AHAMIYATI 94-101

Kaxarov Jasur Abulqosimovich

ГАСТРОНОМИЯ ТУРИЗМИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ ТАШКИЛИЙ-ИҚТИСОДИЙ

МЕХАНИЗМЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ 102-109

Rahmonov Shuxrat Shavkatovich

ТУРИСТИК МАҲСУЛОТ ДИВЕРСИФИКАЦИЯСИНING НАЗАРИЙ АСОСЛАРИ 110-117

Sherov Alisher Bakberganovich

OLIY TA'LIM MUASSASALARINI MOLIYALASHTIRISHNING HUQUQIY ASOSLARI 118-129

09.00.00 – FALSAFA FANLARI*Tag'oyeva Dilnavoz Narziqulovna*

МАНМУДХО'JA БЕЎБУДИЙ МА'РИФАТПАРВАРЛИК Г'ОЯЛАРИ ВА УЛАРИНИНГ ИЖТИМОИЙ-

АХЛОҚИЙ МУНОСАБАТЛАРДАГИ КОНСТРУКТИВ МОҲИЯТИ 130-135

Muhamedov Asror

G'ARB RENNESANSIGA TURTKI BO'LGAN OMILLAR 136-145

Aripova Zulfiyaxon Salijanovna

HOZIRGI ZAMONDA ETIKA VA ESTETIKANI O'QITISHNING AMALIYIJTIMOIIY

AHAMIYATI 146-151

Abdumalikov Abdulatif Abidjanovich

INSONNING TABIATGA NOOSFERAVIY MUNOSABATINI YUKSALTIRISH

ZARURIYATI 152-156

Xolmatov Uchqunjon Xamidullayevich

АХВОРИЙ-ПСИХОЛОГИК ВА МАДАНИЙ ТАҲДИДЛАР ШАРОИТИДА МИЛЛАТЛАРАРО ТУТУВЛИК

ВА НАМЎНАТЛИКНИ ТА'МИНЛАШНИНГ ТА'ЛИМИЙ-ТАРБИЯВИЙ ВАЗИФАЛАРИ 157-162

Шоназаров Жамшид Шухратович

ЖАДИДЛАР ҲОЯЛАРИ ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОН СТРАТЕГИЯСИ БИЛАН ҲАМОҲАНГ 163-168

Ho'janova Tamara Jo'raevna

YANGI O'ZBEKISTONDA YOSHLARINI AXBOROT URUSHI DAVRIDA MAFKURAVIY

TAJOVUZLARDAN ASRASH OMILLARI 169-174

Quchqorov Javlon Suyundik o'g'li

MILLIY G'OYA VA DEMOKRATIK O'ZGARISHLAR DIALEKTIKASIGA MADANIY HODISALAR

SIFATIDA QARASH 175-179

Muxtorova Tutixon

GLOBALLASHUV JARAYONLARIGA FALSAFIY YONDASHUVLARNING O'ZIGA

XOS JIHATLARI 180-186

Rahmonova Mavluda Abdusamadovna

ABDURAUFIY FITRATNING "OILA" ASARIDA JAMIYAT MA'NAVIY-AXLOQIY RIVOJIGA DOIR

QARASHLARI TAHLILI 187-194

<i>Pirnazarov Nurnazar</i> TANA, RUX VA MA'NAVİYATNING INSON BORLIG'IDAGI AKS ETISHINING FALSAFIY TAHLILI.....	195-201
<i>Ismailov Dilshod Baxriddinovich</i> DAVLAT FUQAROLIK XIZMATCHILARI FAOLIYATI SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING MA'NAVİY-AXLOQIY SEGMENTI:KOMPARATIV YONDASHUV	202-209
10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI	
<i>Yuldoshova Shaxnoza Azimboyevna</i> RAY BREDBERI VA ISAJON SULTON ASARLARIDA MA'RIFATPARVARLIK MOTIVLARI TALQINI	210-216
<i>Bozorbekov Ahmadbek</i> O'ZBEK TERMINOLOGIYASIDA TEXNIK, ZAMONAVIY LOGISTIKA SOHASIDAGI TERMINLARNING YASHALISH MODELLARI VA PARADIGMATIKASI	217-230
<i>Xamrayev Fozilbek Yo'ldoshevich</i> ZAMONAVIY O'ZLASHMALARNI MILLIYLASHTIRISHDA O'ZBEK TILINING TARIXIY ZAXIRA MANBALARIDAN FOYDALANISH	231-236
<i>O'tebaeva Dilbar</i> TURKIY TILLARGA UMUMIY BO'LGAN EKOLOGIK ATAMALAR	237-242
<i>Asqarova Shaxnoza Kamolidinovna</i> EPIK KLISHELAR HAMDA ULARNING INGLIZ VA NEMIS TILLARIDAGI TALQINI ("ALPOMISH" DOSTONI MISOLIDA)	243-247
<i>Kadirova Zaynab Bakoyevna</i> INGLIZ TILIDAGI REKLAMANING LINGVISTIK XUSUSIYATLARI	248-252
<i>Allaberganova Nilufar Matnazar qizi</i> QOFIYA ASOSLARIDAGI MATNLARNING LINGVOKOGNITIV XUSUSIYATLARI	253-256
<i>Nabiyeva Rushana Jamol qizi</i> OZIQ-OVQAT MAHSULOTLARI NOMLARI LEKSIK-SEMANTIK GURUHINING MA'NOVIY GURUHLARI VA ULARDA YANGI O'ZLASHMALARNING ISHTIROKI HAQIDA	257-262
<i>To'rayeva Iroda Sheramatovna</i> FOLKLORIZMLAR TIZIMIDA ETNOGRAFIK FOLKLORIZMLARNING O'RNI VA SPETSIFIKASI	263-268
<i>Qodirova Munisa Erkinjon qizi</i> BADIY MATNDA QO'LLANILGAN SAN'ATGA OID TERMINLARNING LEKSIK TIPOLOGIYASI (INGLIZ VA O'ZBEK TILLARI MISOLIDA)	269-272
<i>G'aniyeva Nozanin G'ayratovna</i> MARKAZIY OSIYODA JADID AYOLLARINING PATRIARXAL TUZILMALAR VA MUSTAMLAKACHILIK ZULMIGA QARSHI CHIDAMLILIGI VA QARSHILIGI	273-277
<i>Zaripova Dilfuza Baxtiyorovna</i> TURKIY ADABIYOTDA "IBROHIMI ADHAM" QISSALARI TAHLILI	278-284
<i>Eshniyazova Maysara Beknazarovna</i> ALISHER NAVOIYNING "ARBA'IN" ASARIDAGI HADISLAR BAYONIDA G'OYAVIY-BADIY IFODA MUKAMMALLIGI	285-292
<i>Raxmonova Dildora Mirzakarimovna</i> O'ZBEK JADID ADABIYOTIDA OVRUPO MADANIYATI TALQINI	293-298

12.00.00 – YURIDIK FANLAR*Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna*

MARKAZIY OSIYO DAVLATLARI HUQUQIY TIZIMLARIDA KODEKSLASHTIRISH

JARAYONINING AYRIM NAZARIY-HUQUQIY MASALALARI 299-306

Узакова Гўзал Шариповна

ШАҲАРЛАР ВА БОШҚА АҲОЛИ ПУНКТЛАРИДА АТРОФ МУҲИТНИ МУҲОФАЗА

ҚИЛИШНИНГ ЭКОЛОГИК-ҲУҚУҚИЙ ТАЛАБЛАРИ 307-325

Пулатова Нодирахон Собиржоновна

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ УСТРАНЕНИЯ СУДЕБНЫХ ОШИБОК В ОБЕСПЕЧЕНИИ

ПРАВ ЧЕЛОВЕКА 326-332

Nizamatdinov Kayrat Keunimjaevich

MOBIL ALOQA XIZMATI KO'RSATISHDA MILLIY ALOQA OPERATORLARINING FAOLIYATINI

HUQUQIY TARTIBGA SOLISHNI TAKOMILLASHTIRISH 333-341

Абдурахманова Нодирахон

ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА В

ОНЛАЙН АРБИТРАЖАХ: МЕЖДУНАРОДНЫЕ И НАЦИОНАЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ 342-345

Vokiyev Jahongir Nurmatjon o'g'li

TA'LIM OLIH HUQUQINING GENEZISI HAMDA UNING YURIDIK TABIATI 346-356

Madiyev Faxriddin Xoshim o'g'li

SHAXSIY HAYOT DAXLSIZLIGI HUQUQINI TA'MINLASH MASALALARI 357-368

Утапов Фурқат

ИНДИВИДУАЛЛАШТИРИШ ВОСИТАСИ СИФАТИДА ТОВАР БЕЛГИСИНИНГ ҲУҚУҚИЙ

МАҚОМИ 369-374

Dilboboyev Nozimbek Shavkat o'g'li

XALQARO VA MILLIY DARAJADA INVESTITYA QONUNCHILIGINING RIVOJLANISH

TENDENSIYASI 375-381

Назарова Марҳабо

ГОСУДАРСТВЕННАЯ ПОЛИТИКА И РАЗВИТИЕ ЖЕНСКОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В

УЗБЕКИСТАНЕ 382-386

Абулхайров Рустамхон Ибодуллаевич

ПОРТЛАШ СОДИР БЎЛГАН ЖОЙНИ КЎЗДАН КЕЧИРИШНИ ТАШКИЛ ЭТИШ ВА ЎТКАЗИШ

МАСАЛАЛАРИ 387-400

Абдусамиева Дилрабо Абдувахоб кизи

ВОПРОСЫ РЕСОЦИАЛИЗАЦИИ БЫВШИХ ОСУЖДЕННЫХ В НЕКОТОРЫХ

МЕЖДУНАРОДНЫХ СТАНДАРТАХ..... 401-406

Abdikhakimov Islombek

LEGAL RELATIONS AND STAKEHOLDERS IN QUANTUM TECHNOLOGIES REGULATION: A

COMPREHENSIVE ANALYSIS OF GOVERNANCE FRAMEWORKS 407-412

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI*Djabbarova Nilufar Baxtiyarovna*

TALABA-QIZLARDA LIDERLIK SIFATLARINI RIVOJLANTIRISHDA FALSAFIYPEDAGOGIK

YONDASHUVLARNING ROLI 413-417

<i>Mamatqosimov Jahongir Abirqulovich</i> BO'LAJAK REJISSYORLARNING KASBIY KOMPETENTLIGINI ADABIY ASARLAR ASOSIDA RIVOJLANTIRISHDA DEBYUT MASHG'ULOTLARINING AHAMIYATI	418-423
<i>Kurbanova Shukurjon Yeldashbayevna</i> HOFIZ XORAZMIY DIDAKTIK QARASHLARINI O'RGANISHNING HOZIRGI HOLATI	424-429
<i>Ismoilova Shodiyaxon Xusanboy qizi</i> NEMIS TILIDAN KEYIN INGLIZ TILI O'RGANISH JARAYONIDA FONETIK INTERFERENSIYANI YUZAGA KELTIRUVCHI OMILLAR	430-435
<i>Salimov Ma'ruf Eshdovlat o'g'li</i> O'QUVCHILARNI VATANPARVARLIK RUHIDA TARBIYALASHNING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI	436-439
<i>Палванова Умида Бахрамовна, Тургунов Собитхон Ташпулатович, Якубова Азада Ботировна</i> ОРГАНИЗАЦИЯ И УПРАВЛЕНИЕ ОБУЧЕНИЕМ СТУДЕНТОВ НАВЫКАМ ОКАЗАНИЯ ПЕРВОЙ ПОМОЩИ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ СИСТЕМНОГО ПОДХОДА	440-444
<i>Rasulova Fotima Farxotovna</i> O'QUVCHILARNI IJODIY FIKRLASHGA YO'NALTIRISHNING NAZARIY VA USLUBIY YO'NALISHLARINING ILMIY TAHLILI.....	445-450
<i>Saidxo'jayev Muhammadxo'ja Ma'rufxo'ja o'g'li</i> YOSHLARNI MA'NAVIY-MA'RIFIY TARBIYALASHDA IJTIMOY - PEDAGOGIK OMILLAR VA ULARNING SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI.....	451-456
<i>Utepbergenov Aydos Janabayevich</i> SAHNA NUTQI O'QITISHNING O'ZIGA XOS JIHATLARI	457-461
<i>Nozima Muqimovna Hamdamova</i> MAJBURIY FANLARDAN TALABLARNING KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHDA GRAFIK DASTURLARIDAN FOYDALANISH.....	462-467

Received: 30 July 2024
Accepted: 5 August 2024
Published: 15 August 2024

Article / Original Paper

LEGAL BASIS OF FINANCING HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

Sherov Alisher Bakberganovich

Head of the Department of Economics at Mamun University, PhD, Professor

Abstract. As is known, the prospects of each country depend, first of all, on how the education system is organized in this country. Because it is impossible to achieve high results without creating an effective education system in the country. For this reason, our country has tried to create an effective education system in the country from the first days of its independence. In this regard, it is necessary to create a solid legal framework. This research paper analyzes the main regulatory documents developed and approved for the purpose of developing the education system, especially the higher education system, and creating an effective financing mechanism, as well as their brief content. At the same time, based on the research results, scientific conclusions and recommendations were developed.

Keywords: education, higher education, higher education financing, financial independence, cost estimate, extra-budgetary fund, endowment, venture financing.

OLIIY TA'LIM MUASSASALARINI MOLİYALASHTIRISHNING HUQUQIY ASOSLARI

Sherov Alisher Bakberganovich

Ma'mun universiteti, "Iqtisodiyot" kafedrasini mudiri, PhD, professor

Annotatsiya. Bizga ma'lumki, har bir mamlakatning istiqboli avvalambor, shu mamlakatda ta'lim tizimining qanday tashkil etilganligiga bog'liq. Chunki mamlakatda samarali ta'lim tizimini tashkil etmasdan turib, yuqori ko'rsatkichlarga erishishning imkoni yo'q. Shu boisdan ham, mamlakatimiz mustaqillikka erishgan dastlabki davrlardanoq mamlakatda samarali ta'lim tizimini yaratishga harakat qildi. Bu borada dastlab mustahkam huquqiy bazani yaratish lozim. Mazkur tadqiqot ishida ta'lim tizimini, xususan oliy ta'lim tizimini rivojlantirish, samarali moliyalashtirish mexanizmini yaratish maqsadida ishlab chiqilgan va tasdiqlangan asosiy me'yoriy-huquqiy hujjatlar, ularning qisqacha mazmuni tahlil etilgan. Shu bilan birga, tadqiqot natijasi bo'yicha ilmiy xulosa va tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: ta'lim, oliy ta'lim, oliy ta'limni moliyalashtirish, moliyaviy mustaqillik, xarajatlar smetasi, budjetdan tashqari jamg'arma, endowment, venchurli moliyalashtirish

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V4I8Y2024N17>

Barchamizga ayonki, har qanday maqsad va islohotlar natijadorligiga ilm-fan yordamida erishiladi. U qayerda rivojlanmasin, paydo bo'lmasin, jahon taraqqiyotiga o'z ta'sirini o'tkazmasdan qolmaydi. Buni rivojlangan davlatlar taraqqiyotida ilm-fan asosiy omil o'z hissasini qo'shayotganidan ham bilish mumkin.

Jamiyat taraqqiyoti amalga oshirilayotgan islohotlarning ko'lami va mazmuniga bog'liq. Qaysi tarmoq va sohalar e'tiborga ko'proq muhtojligini anglab, chuqur va har tomonlama tahlil

etib amalga oshirilgan islohotlarga xalqning mushkulini oson, og'irini yengil, turmushini farovon qiladi, muammolariga yechim topa oladi. Bajarilayotgan ishlar zamirida bugungi muammolarni yechish bilan birga uzoq kelajak ham ko'zlangan bo'lishi lozim.

Achchiq bo'lsa ham tan olish kerak, mamlakatimizda jamiyatning rivojlanish tendensiyalari, aholining demografik o'sishi, salmoqli qatlam bo'lgan yoshlarning intilishi, global texnologik jarayonlarni hisobga olmagan holda ta'lim tizimida o'tkazilgan islohotlar kutilgan samarani bermadi. Uning asnosida muammolar ko'paysa ko'paydiki, kamaymadi [1].

Mamlakat taraqqiyoti hamma vaqt ham bir tekisda rivojlanmaydi, chunki mamlakat o'z ko'zlagan maqsadlariga erishishda turli qarama-qarshiliklarga, ziddiyatlarga duch keladi, biroq ana shu ziddiyatlar va qarama-qarshiliklarni mustahkam iroda va matonat bilan yengib, o'zining taraqqiyot yo'lini to'g'ri tanlab olishda davlatning mutasaddi tashkilotlarining roli va o'rni ulkan hisoblanadi.

Shu bois, mamlakatimizda ilm-fanga davlat siyosati darajasida e'tibor qaratilib, ta'lim sohasida mustaqillikdan so'ng bir qator o'zgarishlar, yangilanishlar, shu bilan birga xatò va kamchiliklar ham ro'y berdi.

Yuqoridagi fikrlardan kelib chiqqam holda, xulosa sifatida shuni aytish mumkinki, har qanday mamlakatda kelajakda o'z davlatining rivojlanishi, aholi turmush tarzining oshishi, mustaqil, erkin va farovon hayot, tinch va osoyishda davlat qurishni istasa, avvalambor u o'z yurtida samarali ta'lim tizimini tashkil etish lozim. Buning asl mohiyatini chuqur anglagan holda mamlakatimizda ham ta'lim tizimini isloh qilishga, uni zamon talablariga javob beradigan tarzda tashkil etishga katta e'tibor qaratilmoqda. Xususan, Prezidentimiz Sh.Mirziyoyev ham o'z ma'ruzalarida quyidagi fikrlarni aytib o'tgan: "Biz Yangi O'zbekistonni bunyod etishda sog'lom va barkamol yoshlarimizni hal qiluvchi kuch deb bilamiz. Shu maqsadda ularning bilim, madaniyat, san'at va sport bo'yicha salohiyatini ro'yobga chiqarish, tadbirkorlik faoliyatini rag'batlantirish borasida ham yangi tizim yaratamiz.

Takror va takror aytaman: Yangi O'zbekistonning asosiy ustuni – bilim, ta'lim va tarbiya bo'ladi" [2]. Mamlakatda sifatli va samarali ta'lim tizimini yaratish uchun, avvalambor ta'lim tizimini tartibga soluvchi mustahkam huquqiy bazadi yaratish zarur. Mustaqillikdan so'ng bu borada bir qator chora-tadbirlar amalga oshirildi, Ta'lim to'g'risidagi qonun, Kadrlar tayyorlash milliy dasturi qabul qilindi. Ta'lim tizimi turli davrlarda turli shakllarda tashkil etildi, katta yutuqlarga erishgan davrlarimiz bo'ldi, yo'l qo'ygan kamchiliklarimizdan xulosa qiladigan davrlar bo'ldi albatta.

O'zbekistonda mustaqillikdan keyingi ta'lim tizimining rivojlanishini to'rt asosiy bosqichga bo'lish mumkin. Birinchi bosqich 1991-1997 yillarni o'z ichiga olib, bu davrda asosan sobiq tizim asosida faoliyat yuritilgan. 1997-2000 yillarni qamrab olgan ikkinchi bosqichda "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun va Kadrlar tayyorlash Milliy dasturi qabul qilindi, ta'lim tizimining huquqiy asoslari yaratildi va moliyaviy-moddiy sharoitlar imkon darajasida ta'minlandi.

Uchinchi bosqich 2001-2019 yillarni o'z ichiga oladi. Bu davrda to'plangan tajribalar asosida kadrlar tayyorlash tizimi takomillashtirildi, 2030 yilgacha ta'limni rivojlantirish konsepsiyasi ishlab chiqildi, oliy ta'lim muassasalarining xalqaro reytinglarga kirishi ta'minlandi va ularga bosqichma-bosqich moliyaviy hamda akademik mustaqillik berildi.

2020 yildan bugungi kungacha bo'lgan to'rtinchi bosqich yangi "Ta'lim to'g'risida"gi qonun va Konstitutsiyaning yangi tahriri bilan bog'liq. Bu hujjatlar natijasida uzluksiz ta'lim tizimi turlari, ta'lim shakllari va xususiy ta'limning huquqiy asoslari mustahkamlandi.

Shuningdek, ta'lim muassasalarini xalqarolashtirish va sifatni oshirish jarayonlari amalga oshirilmoqda.

Ushbu tadqiqot ishida oliy ta'lim tizimining, xususan uning moliyaviy barqarorligini ta'minlashga qaratilgan huquqiy asoslar tahlil etiladi.

Adabiyotlar tahlil va metodologiyasi. Oliy ta'lim tizimini moliyalashtirishni rivojlantirish bo'yicha bir qator mahalliy va xorijiy olimlar o'z tadqiqotlarini amalga oshirganlar. Mahalliy olimlardan M.Saidov [3], N.Jumayev, D.Rahmonov [4], A.Maxmudov [5], D.Po'latov, Z.Xo'rozov [6], D.Abduxaparova [7], G.Ruzmetova [8], O.Boxodirov [9], Sh.Valiyev [10], Sh.Asamxojayeva [11], A.Salimov [12] lar ta'lim tizimini moliyalashtirish borasida tadqiqot ishlarini olib borgan bo'lsalar, xorijiy olimlardan Osei-Kuffour, F., Peprah, W. K. [13], A.Ramirez [14], D.Vicol [15], T.Zatonska [16] va boshqalar o'z tadqiqotlarida oliy ta'lim tizimini moliyalashtirish bo'yicha o'z taklif va xulosalarini ishlab chiqishgan.

Muhokama va natijalar. Davlat oliy ta'lim muassasalari budget tashkilot ekanligini hisobga olib, ularni moliyalashtirishni tartibga soluvchi asosiy hujjat O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1999 yil 3 sentyabrdagi "Byudjet tashkilotlarini mablag' bilan ta'minlash tartibini takomillashtirish to'g'risida"gi 414-sonli qarori hisoblanadi. Mazkur qarorda barcha byudjet tashkilotlari, shu jumladan, oliy ta'lim muassasalari harajatlarining guruhlanishi va ularni moliyalashtirish tartibi belgilab o'tilgan.

Shuningdek, mazkur qarorga asosan yuridik shaxs maqomiga ega bo'lgan byudjet tashkilotlarini mablag' bilan ta'minlash manbalarini quyidagilar hisobiga kengaytirish belgilab o'tilgan:

- faoliyat turi bo'yicha tovarlar (ishlar, xizmatlar) ishlab chiqarish va sotishdan;
- budget tashkilotlari tomonidan vaqtincha foydalanilmayotgan binolarni va davlatning boshqa mol-mulkini boshqa tashkilotlarga ijaraga berishdan;
- yuridik va jismoniy shaxslar tomonidan budget tashkilotlariga homiylik (beg'araz) yordami berilishidan qo'shimcha daromadlar.

Yuqoridagi manbalardan qo'shimcha daromad olayotgan byudjet tashkilotlari 2000 yil 1 yanvardan boshlab 2027 yil 1 yanvargacha Davlat budjetiga undiriladigan soliqlar, Respublika yo'l jamg'armasiga yig'imlar va davlat maqsadli jamg'armalariga majburiy ajratmalardan ozod qilingan bo'lib, bo'shab qolgan mablag'lar moddiy-texnika va ijtimoiy bazasini mustahkamlashga, shuningdek, ularning xodimlarini qonun hujjatlarida belgilangan tartibda moddiy rag'batlantirishga maqsadli yo'naltirish belgilab o'tilgan. Fikrimizga mazkur qarorni qaytadan muhokama qilib, hozirgi kun talablari asosida yangidan qabul qilish maqsadga muvofiq deb hisoblaymiz.

Oliy ta'lim muassasalarini moliyalashtirishda foydalaniladigan yana bir muhim hujjat O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi, O'zbekiston Respublikasi Mehnat vazirligi va O'zbekiston Respublikasi Moliya Vazirligining "Oliy ta'lim muassasalari boshqaruv, texnik, xizmat ko'rsatuvchi va o'quv-yordamchi xodimlarining namunaviy shtatlarini tasdiqlash to'g'risida"gi 2017 yil 6 fevraldagi qo'shma qaroridir. Mazkur qarorda Oliy ta'lim muassasalari boshqaruv, texnik, xizmat ko'rsatuvchi va o'quv-yordamchi xodimlari uchun alohida lavozimlar hamda ularning shtat birliklarini kiritish me'yorlari aniq va tushunarli qilib belgilab qo'yilgan.

Oliy ta'lim muassasalarini moliyalashtirishda o'qitishning to'lov-kontrakt shaklidan tushgan mablag'lar alohida ahamiyat kasb etadi. Ushbu mablag'lar nobyudjet moliyaviy

manbadan kelib tushganligiga qaramasdan, ularni qanday maqsadlarda sarflash mumkinligi O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirining 2013 yil 26 fevraldagi "Oliy va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi muassasalarida o'qitishning to'lov-kontrakt shakli va undan tushgan mablag'larni taqsimlash tartibi to'g'risidagi nizomni tasdiqlash haqida"gi 508-son buyrug'i bilan tartibga solib boriladi. Mazkur buyruq ilovasi bilan "Oliy va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi muassasalarida o'qitishning to'lov-kontrakt shakli va undan tushgan mablag'larni taqsimlash tartibi to'g'risida"gi nizom tasdiqlangan.

Mazkur nizomda oliy ta'lim muassasalarida o'qitish uchun kontraktning rasmiylashtirilishi, oliy ta'lim muassasalarida kontrakt asosida o'qitishning to'lov miqdori va uni amalga oshirilishi, o'qitishning kontrakt shaklidan tushgan mablag'larni oliy ta'lim muassasalari tomonidan taqsimlanishi, o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi muassasalarida o'qitish uchun kontraktning rasmiylashtirilishi, to'lov miqdori va uni amalga oshirilishi, o'qitishning kontrakt shaklidan tushgan mablag'larni o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi muassasalari tomonidan taqsimlanish tartibi o'z aksini topgan.

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 20 iyundagi "Oliy ta'lim muassasalariga o'qishga qabul qilish, talabalar o'qishini ko'chirish, qayta tiklash va o'qishdan chetlashtirish tartibi to'g'risidagi nizomlarni tasdiqlash haqida"gi 393-sonli qarori nafaqat abituriyentlar uchun, balki oliy ta'lim muassasalari uchun ham o'z harajatlarini qoplash uchun byudjetdan tashqari bo'lgan qo'shimcha moliyaviy manbalarning shakllantirilishiga imkoniyat yaratdi.

Mazkur qarorning 1-ilovasi bilan tasdiqlangan "Oliy ta'lim muassasalarining bakalavriatiga talabalarni o'qishga qabul qilish tartibi to'g'risida"gi nizomning 6-bob 19-bandiga muvofiq oliy ta'lim muassasalari qo'shimcha qabulni Davlat komissiyasi qarori bilan belgilangan ko'rsatkichlarga muvofiq to'plagan ballari Davlat komissiyasi tomonidan belgilanadigan minimal baldan kam bo'lmagan va asosiy qabul chegaralariga 4 balgacha yetmagan abituriyentlar orasidan ballar ketma-ketligiga qat'iy rioya qilingan holda amalga oshiradilar.

Oshirilgan to'lov-kontrakt miqdori amalda o'rnatilgan to'lov-kontrakt miqdoriga nisbatan quyidagi miqdorlarda belgilanadi:

- to'plagan ballari tasdiqlangan to'lov-kontrakt bo'yicha qabul kvotalari chegarasiga bir balgacha yetmagan abituriyentlar uchun — 1,5 barobar;
- 1,1 baldan 2 balgacha yetmaganlar uchun — 2,0 barobar;
- 2,1 baldan 3 balgacha yetmaganlar uchun — 2,5 barobar;
- 3,1 baldan 4 balgacha yetmaganlar uchun — 3,0 barobar [17].

Yuqoridagi bobning 20-bandiga muvofiq esa kirish imtihonlarida to'plagan natijalari Davlat komissiyasi tomonidan belgilanadigan minimal baldan kam bo'lmagan, asosiy kvotalar doirasida va Davlat komissiyasi tomonidan belgilangan qo'shimcha o'rinlarga qabul qilinmay qolgan va o'qish istagini bildirgan abituriyentlarga birinchi o'quv yiliga amalda o'rnatilgan to'lov-kontrakt miqdoriga nisbatan 10 barobar va undan ortiq oshirilgan to'lov-kontrakt miqdorida to'lovni amalga oshirish sharti bilan o'qishga kirish huquqi berilgan.

Shuningdek, kirish imtihonlari natijalariga ko'ra Davlat komissiyasi tomonidan belgilanadigan minimal baldan kam ball to'plagan abituriyentlarga birinchi o'quv yiliga amaldagi oshirilgan to'lov-kontraktning ta'lim yo'nalishi bo'yicha belgilangan eng yuqori

miqdorining 2 barobariga teng to'lovni amalga oshirish sharti bilan o'qishga kirish huquqi beriladi.

Ushbu imkoniyatlar avvalambor, mamlakatimiz aholisini oliy ta'lim bilan qamrab olinishini kengayishiga olib kelsa, ikkinchidan oliy ta'lim muassasalarining moliyaviy barqarorligini oshishiga xizmat qiladi. Chunki, bu holat o'qitishning to'lov-kontrakt shaklidan tushgan mablag'lar hajmining oshirilgan hamda tabaqalashtirilgan kontrakt mablag'lari hisobiga oshishiga olib keladi.

Iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida byudjet mablag'laridan maksimal darajada samarali foydalanish muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Shuni hisobga olgan holda, oliy ta'lim tizimini moliyalashtirishda nobyudjet moliyaviy manbalarning, jumladan byudjetdan tashqari jamg'armalarning ham o'rni yuqori hisoblanadi. Oliy ta'lim tizimi mamlakat iqtisodiyotining rivojlanishida muhim o'rin tutar ekan, uni yetarlicha moliyaviy mablag'lar bilan ta'minlanishiga e'tibor qaratish lozim. Chunki, oliy ta'lim tizimi moliyaviy boshqaruv sohasida ko'plab tadqiqot ishlarini olib borgan olim, iqtisod fanlari doktori, professor M.X.Saidov ta'kidlaganlaridek, "Oliy ta'lim tizimini yetarli mablag' bilan ta'minlamay turib, undan sifatli ta'lim tizimini, malakali kadrlar yetkazib berishni talab qilish, oxir-oqibatda ushbu sohaning parokandalikka olib kelishi mumkin" [3].

Shularni hisobga olgan holda, oliy ta'lim muassasalarining byudjetdan tashqari mablag'lari va daromadlari jamg'arilishini ta'minlash, moddiy-texnika bazasini mustahkamlash hamda xodimlarini moddiy rag'batlantirish maqsadida O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019 yil 26 fevralda "O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligining Oliy ta'lim muassasalarini rivojlantirish jamg'armasi to'g'risidagi nizomni tasdiqlash haqida"gi 172-sonli qarori bilan "O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligining Oliy ta'lim muassasalarini rivojlantirish jamg'armasi to'g'risida"gi nizom tasdiqlandi.

Ushbu nizom orqali mazkur jamg'arma mablag'larini shakllantirish va undan foydalanish tartibi, jamg'armani boshqarish, jamg'arma mablag'larini hisobini yuritish, ular bo'yicha hisobot tayyorlash va nazorat qilish tartiblari keltirib o'tilgan.

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019 yil 17 apreldagi "Ta'lim muassasalarida uni bitirib, yuksak yutuqlarga erishgan nomdor shaxslarning homiylik xayriya mablag'lari hisobiga shakllantiriladigan bitiruvchilar jamg'armasini tashkil etish to'g'risida"gi 321-sonli qarori va ushbu qaror ilovasi bilan tasdiqlangan "Ta'lim muassasalarida uni bitirib, yuksak yutuqlarga erishgan nomdor shaxslarning homiylik xayriya mablag'lari hisobiga shakllantiriladigan bitiruvchilar jamg'armasi to'g'risida" nizom ham oliy ta'lim muassasalarini nobudjet manbalar hisobiga moliyalashtirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu nizomga muvofiq jamg'arma tashkiliy-huquqiy shaklidan qat'iy nazar davlat, nodavlat ta'lim muassasalarida va O'zbekiston Respublikasi hududida tashkil etilgan xorijiy ta'lim muassasalarining filiallarida ta'lim muassasalari rahbarlarining tegishli buyrug'iga muvofiq tashkil etilishi mumkin. Shuningdek, mazkur nizomda jamg'arma mablag'larini shakllantirish va undan foydalanish tartibi, jamg'arma mablag'larini boshqarish, jamg'arma mablag'laridan foydalanish bo'yicha hisobot tayyorlash va nazorat qilish tartiblari keltirib o'tilgan.

O'zbekiston Respublikasida oliy ta'limni tizimli isloh qilishning ustuvor yo'nalishlarini belgilash, zamonaviy bilim hamda yuksak ma'naviy-ahloqiy fazilatlarga ega, mustaqil fikrlaydigan yuqori malakali kadrlar tayyorlash jarayonini sifat jihatidan yangi bosqichga

ko'tarish, oliy ta'limni modernizatsiya qilish, ilg'or ta'lim texnologiyalariga asoslangan holda ijtimoiy soha va iqtisodiyot tarmoqlarini rivojlantirish maqsadida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 8 oktyabrda "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PF-5847-sonli farmoni tasdiqlangan bo'lib, ushbu farmon bilan O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi tasdiqlandi hamda Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi huzuridagi Jamoatchilik kengashi hamda O'zbekiston oliy ta'lim muassasalari rektorlari kengashi negizida nodavlat notijorat tashkilot shaklidagi Respublika oliy ta'lim kengashini tashkil etilishi belgilandi. Shu bilan birga mazkur farmonda oliy ta'lim muassasalarining moliyaviy mustaqilligi va barqarorligini ta'minlash, moddiy-texnik ta'minotini mustahkamlashga bag'ishlangan alohida paragraf mavjud bo'lib, mazkur paragrafta oliy ta'lim muassasalarining moliyaviy mustaqilligi va barqarorligini ta'minlash, moddiy-texnik ta'minotini mustahkamlash bo'yicha bir qator tadbirlar amalga oshirilishi belgilangan [18].

Shuningdek, mazkur farmonda oliy ta'lim muassasalarida endaument fondlarini tashkil etish hamda oliy ta'lim tizimini venchurli moliyalashtirish mexanizmini qo'llashga ruxsat berilgan.

Shuni alohida ta'kidlash lozimki, ushbu konsepsiyada nodavlat, shu jumladan davlat-xususiy sheriklik shartlari asosidagi oliy ta'lim muassasalarini tashkil etish rejalashtirilgan bo'lib, 2030 yilga kelib bu ko'rinishdagi oliy ta'lim muassasalari sonini 35 taga yetkazish ko'zda tutilgan.

Hozirgi kunda mamlakatimizda ta'lim tizimini rivojlantirishning huquqiy bazasini mustahkamlash borasida qabul qilinayotgan hujjatlardan biri bu 2019 yil 29 oktyabrda qabul qilingan "Ilm-fan va ilmiy faoliyat to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasining qonunidir. Ushbu qonun mamlakatimizda ilm-fanni yanada rivojlantirish, uning natijadorligini oshirish, ilm-fanni rivojlanishiga o'z hissalarini qo'shayotgan tashkilotlar va olimlarni qo'llab-quvvatlash, ularni rag'batlantirish, uni moliyalashtirish manbalari aniq qilib belgilangan asosiy hujjatlardan biri bo'ldi. Ushbu qonunning ham alohida bobi (5-bob) aynan ilm-fan va ilmiy faoliyat sohasini moliyalashtirishga bag'ishlangan bo'lib, ushbu bobda ilm-fan va ilmiy faoliyat sohasini moliyalashtirish yo'nalishlari hamda ularning mazmuni yoritilgan.

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019 yil 3 dekabrda "Oliy ta'lim muassasalarini bosqichma-bosqich o'zini o'zi moliyalashtirish tizimiga o'tkazish to'g'risida"gi 967-sonli qarori oliy ta'lim muassasalarini moliyalashtirish tizimida bir qator o'zgarishlar amalga oshirildi. Ushbu qaror bilan mamlakatimizdagi moliyaviy faoliyati barqaror, moddiy-texnika bazasi yetarli darajada shakllangan, ta'lim xizmatlari bozorida bakalavriat ta'lim yo'nalishlari va magistratura mutaxassisliklariga bo'lgan talab yuqoriligini hisobga olib, tajriba-sinov sifatida 10 ta oliy ta'lim muassasalari o'zini o'zi moliyalashtirish tizimiga o'tkazildi hamda ushbu oliy ta'lim muassasalariga akadem va moliyaviy sohalarda bir qator erkinliklar yaratildi.

Shuningdek, ushbu qarorga muvofiq oliy ta'lim muassasalari vasiylik kengashlariga bir qator vakolatlar berildi, jumladan:

- oliy ta'lim muassasasining moliya yili uchun shakllantiriladigan biznes-rejasi (unda muassasaning asosiy faoliyati ko'rsatkichlari jumladan, muassasada kadrlar tayyorlash tizimini tashkil etishning maqsadlari, rejalashtirilayotgan natijalari va tahlili ko'rsatiladi) hamda daromadlar va harajatlar parametrlarini tasdiqlash va ularning ijrosini muhokama qilish;

- oliy ta'lim muassasasi tomonidan avtotransport vositalari, shuningdek, boshqa asosiy vositalarni harid qilish va ularni hisobdan chiqarishga (bino va inshootlar bundan mustasno) hamda bino, inshootlarni kapital ta'mirlash, rekonstruksiya qilishga ruxsat berish;
- oliy ta'lim muassasasining yillik hamda davriy moliyaviy hisobotlarini muhokama qilish va tasdiqlash;
- oliy ta'lim muassasasini rivojlantirish va moliyaviy faoliyati bilan bog'liq boshqa masalalarni hal etish, shu jumladan maqsadli kapital jamg'armasini (endaument fond) shakllantirish;
- zarur hollarda, oliy ta'lim muassasasi rektorining asoslangan murojaatiga ko'ra, oliy ta'lim muassasasining moliyaviy faoliyatini qo'llab-quvvatlash maqsadida respublika tijorat banklaridan kreditlar olish masalalarini ko'rib chiqish;
- oliy ta'lim muassasasi faoliyatining asosiy yo'nalishlarini belgilab berish, shu jumladan, yangi fakultetlar, bakalavriat ta'lim yo'nalishlari va magistratura mutaxassisliklarini joriy etish;
- bo'ysunuvi bo'yicha tegishli vazirlik va idora bilan kelishilgan holda oliy ta'lim muassasasi rektori va oliy ta'lim muassasasi kengashi vakolatini belgilash, shu jumladan, harajatlar smetasiga hamda shtatlar jadvaliga o'zgartirishlar kiritish, asosiy vositalarni harid qilish va oliy ta'lim muassasasi tasarrufidagi mablag'lar, moddiy boyliklar va mulkdan foydalanish bo'yicha vakolatlar doirasini belgilash;
- oliy ta'lim muassasasida samaradorlik mezonlariga asoslangan mehnatga haq to'lash tizimini joriy etish va tartibini belgilash [19].

Bunday o'zgarishlar nafaqat mamlakatimizda oliy ta'lim tizimini rivojlanishiga, shu bilan birga oliy ta'lim muassasalarini moliyalashtirish manbalarining kengayishiga, ularning moliyaviy barqarorligini oshishiga ham qo'shimcha imkoniyatlar yaratadi.

Oliy ta'lim tizimini yanada rivojlantirishda va moliyalashtirishni samarali tashkil etishda 2020-yil 23-sentabrda qabul qilingan "Ta'lim to'g'risida" gi qonun ham muhim ahamiyat kasb etadi. Mazkur qonun orqali ta'limning masofaviy shakliga ham ruxsat berildi, bu esa bevosita oliy ta'lim muassasalariga qo'shimcha mablag'larni jalb etish imkonini beradi. Mazkur qonunning 9-bobi "Ta'limni moliyalashtirish va davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash" deb nomlanib, unga muvofiq "davlat ta'lim muassasalarini moliyalashtirish O'zbekiston Respublikasining respublika budjetidan, Qoraqalpog'iston Respublikasi budjetidan, viloyatlar va Toshkent shahar mahalliy budjetlaridan, tumanlar va shaharlar budjetlaridan, kadrlar buyurtmachilarining mablag'lari hisobidan, shuningdek budjetdan tashqari mablag'lar hamda qonunchilikda taqiqlanmagan boshqa manbalar hisobidan amalga oshiriladi.

Nodavlat ta'lim tashkilotlarini moliyalashtirish muassislarning, kadrlar buyurtmachilarining pul va moddiy mablag'lari hamda qonunchilikda taqiqlanmagan boshqa manbalar hisobidan amalga oshiriladi.

Davlat ta'lim muassasalari ustavida belgilangan vazifalarga muvofiq pulli ta'lim xizmatlari va boshqa xizmatlar ko'rsatish, shuningdek tadbirkorlik faoliyati bilan shug'ullanish huquqiga ega.

Pulli ta'lim xizmatlarini ko'rsatish davlat ta'lim muassasalarining asosiy faoliyatiga to'sqinlik qilmasligi kerak.

Davlat ta'lim muassasalarida qo'shimcha ta'lim xizmatlari ko'rsatganlik uchun haq undirish tartibi ular tomonidan mustaqil ravishda belgilanadi.

Davlat ta'lim muassasalari pulli ta'lim xizmatlari va boshqa xizmatlar ko'rsatish hamda tadbirkorlik faoliyati bilan shug'ullanish hisobidan olingan pul mablag'larini mustaqil ravishda tasarruf etishga haqli"[20].

Ta'lim tashkilotlarini moliyalashtirishning qo'shimcha manbalari quyidagilardan iborat:

- shartnomalar asosida, shu jumladan chet ellik jismoniy yoki yuridik shaxslar bilan tuzilgan shartnomalar asosida kadrlarni tayyorlash, qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish hisobidan tushgan mablag'lar;
- jismoniy va yuridik shaxslarning buyurtmalari asosida ilmiy-tadqiqot, o'quv-uslubiy va qonunda taqiqlanmagan boshqa ishlarni bajarish hisobidan tushgan mablag'lar;
- ta'lim tashkilotlari tomonidan ishlab chiqilgan mahsulotni, bajarilgan ishlarni va ko'rsatilgan xizmatlarni realizatsiya qilishdan olingan daromadlar;
- binolar, inshootlar va asbob-uskunalarni ijaraga berish hisobidan tushgan mablag'lar;
- ta'lim tashkilotlarining bo'sh turgan pul mablag'larini bank muassasalariga depozitlarga joylashtirish hisobidan olingan pul mablag'lari (foizlar);
- davlat va xo'jalik boshqaruvi organlari, shuningdek mahalliy davlat hokimiyati organlari tomonidan ajratiladigan mablag'lar;
- bank kreditlari va ssudalari;
- jismoniy va yuridik shaxslarning xayriya mablag'lari.

Oliy ta'lim muassasalari faoliyatini moliyaviy boshqarishda O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 24-dekabrda "Davlat oliy ta'lim muassasalarining akademik va tashkiliy-boshqaruv mustaqilligini ta'minlash bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-60 va "Davlat oliy ta'lim muassasalariga moliyaviy mustaqillik berish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-61-sonli qarorlari ham muhim ahamiyat kasb etadi.

"Davlat oliy ta'lim muassasalariga moliyaviy mustaqillik berish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-61-sonli qarorga ko'ra moliyaviy mustaqillik berilgan OTM soni 40 taga yetdi va ularga 2022-yil 1-yanvardan boshlab quyidagi masalalar bo'yicha mustaqil qaror qabul qilish vakolati berildi:

- to'lov-kontrakt asosida o'qitish qiymatini belgilash;
- talabalarining to'lov-kontrakt mablag'larini to'lash muddatlarini belgilash va uzaytirish;
- ta'lim jarayoniga mahalliy hamda xorijiy professor-o'qituvchi va mutaxassislarni shartnoma asosida jalb qilish;
- o'quv-ilmiy jarayonlarga jalb etilgan xorijiy yuqori malakali mutaxassislar mehnatiga haq to'lash miqdorlarini bozor konyunkturasidan kelib chiqib belgilashga oid qarorlar qabul qilish;
- professor-o'qituvchilar shtat birliklarini kiritish me'yorlarini ishlab chiqish;
- o'z mablag'lari hisobidan talabalar uchun stipendiya va grantlar ajratish;
- xorijiy davlatlardan o'quv va ilmiy adabiyotlar, darsliklar hamda o'quv qo'llanmalarni mualliflik huquqi bo'lgan ishlab chiqaruvchilardan to'g'ridan to'g'ri xarid qilish;
- bo'sh turgan bino va inshootlarda pullik xizmatlar ko'rsatish tartibini belgilash;
- avtotransport vositalarining yo'l bosish yillik limiti va ularga xizmat ko'rsatish talablarini belgilash.

Shu bilan birga, mazkur OTM moliyalashtirishning quyidagi tartibiga o'tkazildi:

– barcha ta'lim yo'nalishlari va bosqichlari bo'yicha bir talaba uchun to'g'ri keladigan o'rtacha xarajat miqdori hisoblab chiqiladi;

– davlat buyurtmasi (davlat granti) asosida kadrlar tayyorlash uchun Davlat budjetidan ajratiladigan mablag'lar Vazirlar Mahkamasi tomonidan belgilangan tartib asosida bir talabaga to'g'ri keladigan o'rtacha xarajat miqdoridan kelib chiqib belgilanadi;

– davlat granti asosida ta'lim olayotgan talabalar uchun budjet mablag'lari bo'ysunuvi bo'yicha tegishli vazirlik va idora hamda oliy ta'lim muassasasi o'rtasida imzolanadigan bitim asosida ajratiladi (bundan maqsadli mablag'lar, shu jumladan stipendiya to'lovlari, yetim bolalar va ota-ona qaramog'idan mahrum bo'lgan bolalarning ijtimoiy himoyasi uchun qonunchilikda belgilangan mablag'lar, oliy ta'limdan keyingi ta'lim xarajatlari hamda O'zbekiston Respublikasi Prezidenti va Vazirlar Mahkamasining alohida qarorlari asosida ajratiladigan boshqa mablag'lar mustasno);

– davlat granti asosida ta'lim olayotgan talabalar uchun ajratilgan budjet mablag'lari (bundan maqsadli mablag'lar mustasno) oliy ta'lim muassasasining budjetdan tashqari mablag'lari bo'yicha shaxsiy g'azna hisobvarag'iga o'tkaziladi va hisobot davri oxirida mablag'larning qoldig'i oliy ta'lim muassasasi ixtiyorida qoldiriladi;

– davlat buyurtmasi sifatida ajratilgan mablag'lar hamda to'lov-kontrakt mablag'lari bo'yicha daromadlar va xarajatlarni smetasi tegishliligi bo'yicha yuqori turuvchi vazirlik va idorada ro'yxatdan o'tkaziladi hamda ulardan foydalanish Budjet tashkilotlarini rivojlantirish jamg'armasi uchun belgilangan tartibga o'xshash tartibda amalga oshiriladi. Bunda, moliya yili davomida daromadlar va xarajatlarni smetasiga kiritiladigan o'zgartirishlar Moliya vazirligi bilan kelishilmaydi;

– to'lov-kontrakt asosida o'qitish qiymati bir talaba uchun to'g'ri keladigan o'rtacha xarajat miqdoridan kelib chiqib, biroq oliy ta'lim muassasasini o'zini o'zi to'liq moliyaviy ta'minlash, istiqbolda rivojlantirish hamda ta'lim xizmatlari bozoridagi o'zaro raqobat asosida belgilanadi.

Shuningdek, moliyaviy mustaqillik berilayotgan davlat oliy ta'lim muassasalarida:

– asosiy vositalarni ijaraga berishdan tushgan mablag'ning 1 foizi — Davlat aktivlarini boshqarish agentligining hududiy bo'linmalari huzuridagi davlat mulki ijara markazlariga, qolgan qismi — elektron savdo maydonchasi operatoriga to'langan to'lov chegirilgandan keyin mazkur oliy ta'lim muassasasining budjetdan tashqari rivojlantirish jamg'armasiga yo'naltiriladi;

– asosiy vositalar va tovar-moddiy boyliklarni (bundan er, bino, inshootlar, jumladan operativ boshqaruvga berilgan bino va inshootlar hamda o'quv-ilmiy laboratoriya jihozlari mustasno) sotishdan tushgan mablag'lar to'lig'icha o'z ixtiyorida qoldiriladi;

– moliyaviy nazorat tadbirlarini xolisona va mustaqil o'tkazadigan ichki audit va moliyaviy nazorat xizmati tashkil etiladi;

– mablag'larning sarflanishi yuzasidan yuqori turuvchi vazirlikka (idoraga) har chorakda belgilangan tartibda hisobot beriladi;

– Davlat budjetidan ajratilgan mablag'lar, xarid qilingan tovarlar va xizmatlar, amalga oshirilayotgan loyihalar hamda tasarrufidagi mablag'lar, moddiy boyliklar va mulkdan foydalanish to'g'risidagi boshqa ma'lumotlar o'z rasmiy veb-saytlariga muntazam joylashtirib boriladi;

– mablag'lardan oqilona va samarali foydalanish, jumladan xodimlar mehnatiga haq to'lash va stipendiya to'lovlarini o'z vaqtida hamda to'liq amalga oshirish uchun javobgarlik tegishli oliy ta'lim muassasasi rahbari zimmasiga yuklanadi;

– moliyaviy mustaqillik berilayotgan davlat oliy ta'lim muassasalari yuridik shaxs maqomiga ega bo'lgan budjet mablag'larini oluvchi davlat tashkiloti hisoblanadi;

– talabalarni to'lov-kontrakt asosida o'qitish qiymati oliy ta'lim muassasasi tomonidan ta'lim xizmatlari bozorida talab va taklifdan kelib chiqib, biroq tegishli yo'nalish bo'yicha davlat oliy ta'lim muassasalarida belgilangan bazaviy to'lov-kontrakt qiymatidan uch baravardan ortiq bo'lmagan miqdorda belgilanadi;

– bakalavriat ta'lim yo'nalishlari, magistratura va klinik ordinatura mutaxassisliklari kesimida qabul shartlarida to'lov-kontrakt qiymati tabaqalashtirilgan miqdorlarda belgilanishi mumkin.

Mamlakatda ta'lim tizimini, xususan oliy ta'lim tizimining moliyaviy boshqaruv sohasidagi islohotlarni izchil davom ettirish, xorij tajribasini o'rgangan holda mustahkam huquqiy bazani yaratish hozirgi kunning dolzarb masalalaridan biri hisoblanadi.

Xulosa. Mamlakatimizda oliy ta'lim tizimi faoliyatini rivojlantirish va tartibga solish borasida qabul qilingan ayrim hujjatlarning asosiy mazmuni bilan yuqorida tanishib chiqdik. Tadqiqot natijasida mazkur hujjatlarni o'rganish va tahlil etish orqali quyidagi xulosalar shakllantirildi:

“Oliy ta'lim muassasalari boshqaruv, texnik, xizmat ko'rsatuvchi va o'quv-yordamchi xodimlarining namunaviy shtatlarini tasdiqlash to'g'risida”gi 2017 yil 6 fevraldagi qo'shma qarorga asosan lavozimlar va ularning shtat birligi asosan talabalar soni va yer maydoniga bog'liq holda o'zgaruvchan qilib belgilangan. Biroq, fikrimizcha ayrim lavozim va shtat birliklarida ba'zi nomuvofiqliklar mavjud. Jumladan, mazkur qarorga asosan Magistratura bo'limi shtat birligiga e'tibor beradigan bo'lsak, bo'limda bo'lim boshlig'i va 1 ta uslubchi lavozimlari joriy etilgan. Deylik OTM Magistratura bo'limida 300 nafar magistr tahsil oladi. Yuqoridagi yo'riqnomaga asosan bo'libda 1,0 shtat birligi bo'lim boshlig'i, 1 shtat birligida uslubchi lavozimlariga shtat birliklari mavjud. 300 nafar magistr bilan ishlashning naqadar murakkab jarayonligi, bo'limda ishning ko'pligini hisobga oladigan bo'lsak, bo'lim boshlig'i va ayniqsa uslubchining bajaradigan ishi naqadar og'irligini guvohi bo'lishimiz mumkin. Qolaversa, uslubchining oladigan ish haqi va bajaradigan ish yuki o'rtasida katta tafovut mavjudligini guvohi bo'lishimiz mumkin. Bunday vaziyatni Sirtqi bo'limda ham guvohi bo'lishimiz mumkin. Sirtqi bo'lim shtat birliklari talabalar soniga bog'lanmagan. 200 ta talabasi bor Sirtqi bo'limda ham, 1000 dan ortiq talaba ta'lim oladigan bo'limda ham shtat birliklari bir hil. Amaliyot jarayoni OTMning Sirtqi bo'limdagi ish jarayoni, talabalar bilan aloqada bo'lish, ular to'g'risidagi ma'lumotlarni uzluksiz yangilab borish, zarur hujjatlarni rasmiylashtirish, dars jarayonlarini nazorat qilish, sirtqi bo'lim talabalarining aksariyat qismi ishlashini hisobga olib, ish joyi bilan aloqalarni o'rnatish juda katta mehnatni talab qiladi.

Yuqoridagi fikrlarlan xulosa qilib, OTMlarining Magistratura va Sirtqi bo'limlarida talabalar (magistrlar) sonidan kelib chiqib, “Bo'lim boshlig'i o'rinbosari” lavozimlarini joriy etish maqsadga muvofiq deb hisoblaymiz.

- O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 24-dekabrda “Davlat oliy ta'lim muassasalarining akademik va tashkiliy-boshqaruv mustaqilligini ta'minlash bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida”gi PQ-60 va “Davlat oliy ta'lim muassasalariga moliyaviy

mustaqillik berish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-61-sonli qarorlari orqali moliyaviy mustaqillik berilgan davlat oliy ta'lim muassasalariga bir qator akademik va moliyaviy sohalarda vakolatlar berilganligiga qaramasdan, hanuzgacha amalda o'z natijasini bermayapti. Xususan, mazkur OTM to'lov-kontrakt summalarini mustaqil belgilash vakolatiga ega bo'lsalarda, biroq hanuzgacha ijtimoiy mo'ljallangan to'lov-kontrakt hajmida ta'lim berishmoqda. Natijada OTM o'rtasida raqobat susaygan, xususan nodavlat oliy ta'lim muassasalarining ko'payishi natijasida aksariyat salohiyatli pedagog-xodimlar davlat OTMdan ketishiga to'g'ri kelmoqda.

- oliy ta'lim muassasalarida katta mablag' aylanishini hisobga olib, bo'sh turgan mablag'lardan samarali foydalanish, shuningdek oliy ta'lim muassasalarida "Universitet 3.0" yoki "Universitet 4.0" modellarini joriy etishni xohlar ekanmiz rektor lavozimiga, yoxud moliya-xo'jalik ishlari bo'yicha prorektor lavozimlariga tadbirkorlik qobiliyatiga ega, haqiqiy menejerlarni tayinlash lozim deb hisoblaymiz.

- pedagog-xodimlarning ish haqlarini hisoblashda bazaviy lavozim maoshlari bilan bir qatorda barcha OTMda KPI tizimini joriy etish zarur. Bir xil daraja, unvon va lavozimda bo'lgan xodimlar ham tabaqalashgan tarzda ish haqlari olishi lozim. Shundagina to'lanadigan haq samarali bo'ladi.

Hozirgi kunda mamlakatimizda ta'lim tizimini, xususan oliy ta'lim tizimini rivojlantirish, ular faoliyatini samarali moliyalashtirish borasida bir qator islohotlar amalga oshirilmoqda, bir qator yangi me'yoriy hujjatlar qabul qilinmoqda. Bunday tadbirlarni yanada kengaytirish, davlat oliy ta'lim muassasalariga "haqiqiy moliyaviy mustaqillik"ni berish hamda davlat va nodavlat oliy ta'lim muassasalari orasida sof raqobatni yuzaga keltirish maqsadga muvofiq.

Адабиётлар/Литература/References:

1. Yusupbayeva A. Oliy ta'lim islohotlari: muammolar, o'zgarish va yutuqlar. <https://uzmarkaz.uz/news/oliy-talim-islohotlari-muammolar-ozgarish-va-yutuqlar>
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoyevning o'z saylovoldi dasturidagi ma'ruzasi
3. Saidov M.X. Oliy ta'lim tizimida moliyaviy boshqaruv [Financial management in higher education]. Tashkent, Tafakkur bustoni, 2011, 432 p.
4. Jumaev N.X., Rahmonov D.A. Oliy ta'lim olishni xususiy manbalardan moliyalashtirish: nazariya va amaliyot [Private funding for higher education: theory and practice]. Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar – Economy and innovative technologies, 2018, September-October, no. 5
5. Mahmudov A. Oliy ta'lim muassasalarida moliyaviy resurslarni boshqarish mexanizmini takomillashtirish [Improving the mechanism of financial resources management in higher education institutions]. Abstract of PhD thesis. Tashkent, 2019, 45 p.
6. Po'latov D., Xurozov Z. Oliy ta'lim muassasalari hamda ularning huzuridagi ta'lim muassasalarining moliyaviy mustaqilligini oshirish [Increasing the financial independence of higher education institutions and educational institutions under them]. Business-Expert, 2019, no. 1 (133).
7. Абдухапарова Дилрабо Мирзахмат Қизи (2022). Олий таълим муассасаларини молиялаштириш моделлари. Илм-фан ва инновацион ривожланиш / Наука и инновационное развитие, 5 (3), 134-142. doi: 10.36522/2181-9637-2022-3-15
8. Sherov, Alisher Bakberganovich , & Ruzmetova, Gulira'No Atabekovna (2022). O'zbekistonda oliy ta'lim tizimi borasida amalga oshirilayotgan islohotlar va uni

- moliyalashtirishning dolzarb masalalari. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2 (2), 264-270.
9. Bahodirov O. Ta'lim tizimini moliyalashtirish bo'yicha xorijiy tajribalar. *Zamonaviy dunyoda innovatsion tadqiqotlar*, 2(18), 47-50, 2023.
 10. Валиев, Ш. (2023). Олий таълим муассасалари харажатларини молиялаштиришнинг хориж тажрибаси. *Iqtisodiyot va ta'lim*, 24(1), 352–360.
 11. Асамходжаева, Ш. (2023). Инсон капиталига йўналтирилган инвестицияларнинг самарадорлик кўрсаткичлари. *Iqtisodiyot Va ta'lim*, 24(1), 102–106.
 12. Салимов, А. (2023). Олий таълим тизимида амалга оширилган ислохотлар ва уларнинг самарадорлигини ошириш йўллари. *Iqtisodiyot Va ta'lim*, 24(1), 469–474.
 13. Osei-Kuffour, F., Peprah, W. K. (2020). Correlate of Income Diversification and Financial Sustainability of Private Tertiary Institutions as Moderated by Institutional Profile, *International Journal of Academic Research in Accounting, Finance and Management Sciences* 10 (3): 10-19.
 14. A.Ramírez, E.Calderón, N.Morales, R.Burgos, R.Ramírez Hidden Costs in Higher Education: A Literature Scientific Analysis. *WSEAS transactions on business and economics*
 15. D.Vicol Financing higher education. a current debate. *European union's structural challenges: the way forward | eurint* 2019.
 16. T.Zatonatska, O.Rozhko , I.Lyuty, N.Tkachenko, O.Anisimova Global Practices of Higher Education Financing: Approaches and Models. December 2019, *Khazar Journal of Humanities and Social Sciences* 22(4):95-112 22(4):95-112
 17. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 20 iyundagi "Oliy ta'lim muassasalariga o'qishga qabul qilish, talabalar o'qishini ko'chirish, qayta tiklash va o'qishdan chetlashtirish tartibi to'g'risidagi nizomlarni tasdiqlash haqida"gi 393-sonli qarori
 18. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 8 oktabrda "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PF-5847-sonli farmoni
 19. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019 yil 3 dekabrda "Oliy ta'lim muassasalarini bosqichma-bosqich o'zini o'zi moliyalashtirish tizimiga o'tkazish to'g'risida"gi 967-sonli qarori
 20. O'zbekiston Respublikasining 2020-yil 23-sentabrdagi "Ta'lim to'g'risida"gi qonuni.
 21. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 24-dekabrda "Davlat oliy ta'lim muassasalarining akademik va tashkiliy-boshqaruv mustaqilligini ta'minlash bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-60-sonli qarori
 22. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 24-dekabrda "Davlat oliy ta'lim muassasalariga moliyaviy mustaqillik berish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-61-sonli qarori

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 8 (4) – 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).